

Det stora köpet av Solleröskogen 1855

1850-talets första hälft kännetecknas av en stark högkonjunktur i hela vårt land. Den hade sitt ursprung dels i Krimkriget och dels i att England upphävt sina tullar. Hela det svenska näringslivet påverkades gynnsamt. Såväl den begynnande industriproduktionen som moder-näringsen, jordbruket, upplevde vad man kallade goda tider med god avsättning på sina produkter till gynnsamma priser.

Sollerön, som levde sitt eget liv i naturahushållningen, hade dock föga eller ingen känning av högkonjunkturen. För Solleröbönderna betydde det mindre om priserna var höga eller låga. Det var endast en obetydlig del av sina produkter, som de utbjöd till avsalu. Därtill var det få varor, som de köpte utifrån till sina hushåll eller sin näring.

Under dessa år var trävaruhandeln vinstgivande. Från de Dalasocknar, som låg lägligt till som Transtrand och Lima skedde en betydande flottning av mestadels olagligt avverkat timmer på Klarälvens vattensystem ned till Värmlandssågar, som drevs av den bekante grosshandlare Dixon i Göteborg.

Två saker inträffade emellertid som gjorde att de stora skogsområdena på Solleröns fastlandssida blev intressanta. Den ena var att Stora Kopparbergs Bergslags kol- och vedprivilegier i dessa skogar bröts. Tidigare hade dessa skogar endast fått utnyttjas för ved och kolning till järnmalmsframställning. Det andra som inträffade var att planerna på att bygga en järnväg från Falun till Gävle var långt framskridna. En tredje orsak kan nämnas. Den gamla gemensamhetsägda skogen delades upp på enskilda skogsägare genom storskifte.

Direktören för Skiftesverket i Falun, vilket närmast är att jämföra med nuvarande lantmäteriet, som kände Dalarnas skogar och deras betydelse, började intressera sig för Solleröskogen. Hans plan var att avverka timmer på Solleröskogen och flotta det ned till sjön Runn, där ett sågverk skulle anläggas. Det sågade timret skulle sedan med järnväg forslas till Gävle och utskeppas. Den drivande kraften i järnvägsbygget var grosshandlare Per Murén, till vilken löjtnant de Laval, storskiftesverkets direktör vände sig. Murén satte honom i förbindelse med kapitalstarka köpmän och handelshus i Gävle. Till gruppen av kapitalstarka intressenter hörde även en konsul och en grosshandlare, ägare till Rettiska tobaksfabriken i Gävle, dennes son samt borgmästaren i Gävle.

Kontraktet

Den 13 januari 1855 samlades Solleröns husbönder, gårdsägare och ombud för gårdsägare vid sockenstugan för att i 422 poster skriva bort avverkningsrätten på sin ägande skog till löjtnant Georg De Laval, som lovat att omedelbart utbetala hälften av köpesumman, och den återstående hälften när köpet vunnit laga kraft.

Kontraktet var av följande lydelse:

”Vi undertecknade egare af här nedan antecknade skatterätter eller egendomsdelar uti Sophia Magdalena Socken af Stora Kopparbergs Län försälja och upplåta härmed under en tid av femtio (50) år från denna dag räknadt, till Herr Löjtnanten G de Laval eller dess rättsinnehafvare afverknings och nyttjanderätten till alla våra andelar i den skog och skogsmark som vid den öfver Socknens skogar åren 1845 och 1846 verkställda storskiftesdelning blifvit enligt de dervid upprättade kartor och Delningsbesked under följande namn och Litter byar tilldelade — neml.

Svart	A	Utanmyra	Utskog
d:o	E	Bodarnes	»
d:o	F	Gruddbo	Utskogar
Rödt	AA	Gäddtjärnsbergs	Fäbodskog
d:o	Z	Görsjöbergs	d:o
d:o	U	Norra Läbergs	d:o
d:o	W	Södra Läbergs	d:o
d:o	AB	Oratjernsbergets	d:o
d:o	X	Öfra Garbergs	d:o
d:o	R	Södra Sählen	d:o
d:o	Q	Norra Sählen	d:o
d:o	P	Lindans	d:o
d:o	S	Norra Säxens	d:o
d:o	T	Södra Säxen	d:o
Svart	C	Häradsarfvet	Utskog

hwilka skogar enligt den ofvan återopade vid Storskiftesdelningen upprättade delningsbeskrivning utgöra Trettio tre tusen Nio hundra fyrtiosju /33 947/ Tunland 12 kappland skogsmark samt Fem tusen tre hundra fyrtiofem /5 345/ Tunland 26 kpld af föga eller intet värde varande impedimenta från hwilket skogsbelopp afgår hvad som till Siljansfors Bruk för dess egendom inom Socknen redan blifvit utbrutet äfvensom det belopp som belöper på Pastorsboställets andel i Sähla fäbodur hwilket blifvit från förenämnda skogsbelopp förslagsvis upptaget och afdraget med 271 Tunland och 4 kpld och befullmäktiga härmed Herr Löjtnant G de Laval att hos Konungens befallningshafvande begära förordnade för Landtmätare att få såväl Pastorsboställets som våra nu försälda andelar utbrutne och om dervid så erfordras äfven verkställa uträkning af hvarje delägars andel i Socknens alla skogar, egande alltså Herr Löjtnant G de Laval eller dess rättsinnehafvare att desse våra andelar i ofvanstående 33 947 Tunland 12 kpld skogsmark från denna dag i femtio års tid oqvalt nyttja, begagna och afbruka äfvensom med andras uteslutande under samma tid hafva full nyttjanderätt till alla de vatten och flottleder som vi ega och som ligg inom eller tillgränsa ofvannämnde våra skogar, och således att dem bygga dammar, länsor, rännor m m som för en obehindrad timmerflottning kan erfordras äfvensom nödigt begagnande af stränderne såväl till landsfästen för länsor och dammar som till landtramp vid flottningens verkställande emot en för alla desse förmåner nu betingad och öfverenskommen betalning af Sex tusen två hundra Rd Riksgälds för hvarje hel Soldatrote som sin andel i ofvannämnde skog försäljer och således då roten består af Sextiofem skattedaler för hvarje sådan skattedaler Nittio sex /96/ Rd Rgs eller för hvarje skatterunestycke tre Riksdaler Riksgälds samt för öfrigt mot de villkor som detta Kontrakt vidare i följande punkter innehåller:

1. Af förestående betalning erlægges hälften således fyratioåtta Rd Rgs på hvarje skattedaler vid detta Kontrakts underskrifvande och andra hälften eller full liquid då köparen för detta trakt erhållit in-teckning uti säljarens egendom hvarom köparen skall så fort ske kan göra anmälan vid vederbörlig Domstol.
2. Då upplåtelsen icke innefattar afsöndring af skogsmarken från byarna förbehålla vi säljare oss, icke allenast att fritt å den upplåtne skogen taga nödigt virke till bränsle, byggnadsvirke och gärdegårdar för alla de fäbodur och inägor som äro belägna på denna skog, men ej något till afsalu, utan ock att hädanefter som hittills fritt och obehindrat begagna allt mulbete samt alla å skogsmarken varande slogar och myror, dock utan hinder för flottningen.
3. Köparen förbinder sig härmed att vid ansvar som skogsåverkan icke afverka andra träd än sådana som vid 10 alnars längd från roten hålla 10 tums diameter och derutöfver med undantag af den mindre skog som kan behöfva nedhuggas för fällningen och för att bereda väg till flottled för det till afverkning lofgivna timret.
4. Säljarna skola årligen tillbudas att till det pris som i angränsande Socknar är gällande verkställa den för året skeende timmerhuggningen och timmerkörningen och eger köparen då först använda utsocknes personer till detta arbete då säljarna ej vilja sig det, efter hvad i denna paragraf sagt är åtaga, eller fullgöra hvad de sig åtagit.
5. Säljarna hemula (?) så till vida att i händelse genom deras yrkan eller förvällande denna afhandling skulle genom laga kraft vunnin dom eller annorledes till större eller mindre del blifva ogillad de då skola hålla köparen skadelös för all förlust, men om utan deras förvällande större eller mindre del af ifrågavarande skogar skulle frändömas köparen och återfalla till säljarna, då endast återställa köparen så stor del af köpeskillingen, som belöper på den frändömda skogen.

*Grovsbogen avverkas vid
S:a Hällens fäbod
Rull-åll, 1917.
Foto: Häll Nils Matsson,
Fors Axel, Bromans Karl
o Fors Johan.*

6. All den skada som genom timmerflottningen kan komma att förorsakas å säljarna inägor och skogar skall köparen efter mätningssannaord eller laga värdering ersätta säljarna.

7. Köparen betalar alla de kostnader med undantag af erforderliga dagsverken som belöper på säljarnas egendom eller skatt för reglering emellan fåbolagen eller delning emellan åboarne icke allenast i de skogar som ligga emellan sjön Siljan och de i detta Kontrakt uppräknade och upplåtna skogar utan äfven i sistnämde skogar i händelse delning å desse skulle komma att äga rum tillfölje deraf att icke alla Jordägarna ingå på den i detta Kontrakt intagna försäljning.

8. På säljarnas begäran skulle här intagas den gräns som enligt socknens skogskartor skiljer de skogar som enligt detta kontrakt till större eller mindre del upplåtes åt köparen från de skogar som socknemännen från allt ingående i denna upplåtelse undantagits, tagande denna gräns sin början vid västra sidan af Vådsjön följande den på marken utstakade gräns emellan öfre och nedre Garbergs fåbodsskogar och vidare efter den utstakade linien förbi Vårtjernarna och Björnsjön till Mora Sockens rågång, hvilken linia skiljer Norra och Södra Sählens samt Lindans fåbodsskogar från Norra och Södra Hällens. Råstbergs och nedre Garbergs Fåbodsskogar samt Häradsarfvet och Bengtsarfvet utskogar, och är endast den skog som ligger väster om denna gräns föremål för detta Kontrakt.

9. Till yttermera säkerhet för beståndandet af denna afhandling medgifva vi säljare att köparen må utan vårt vidare hörande densamma hos Härads Råten inteckna jemlikt Kongl förordningarne den 9 November 1844 och den 19 Maj 1845 samt förbinda oss att vid påfordran tillhandahållade för inteckningen nödiga åtkomsthändingarna.

Med denna Öfverenskommelse, som i tvenne exemplar blifvit upprättad hvaraf säljare och köpare bekommit hvar sitt förklara vi oss å ömse sidor nöjda och erkänne vi säljare att vi tillfullo utfått den första hälften af köpeskillingen med Sextio sjutusen åtta hundra sjuttio (67 870) Rd Rgs sedlar eller på hvarje skattedaler fyratioåtta Rd Rgs sedlar som härmed qvitteras.

Sollerön den 13 januari 1855.

*Georg de Laval
Köpare''*

Härefter följer kvittens från säljarna, upptagna efter soldatrotar.

Första stora bolagsköpet

I sin bok ''En timmermärkares minnen'' framhåller Gustaf Schröder, att ''De nya Dalabolagen enades om att köpa de skogar de behövde på skilda trakter och vid olika vattendrag.'' ''... och så inköptes först Sollerö ut- och fåbodsskogar, belägna mellan Siljan och Vanån. .''

I och för sig är det oriktigt att kalla förvärvet av Solleröskogen för ett bolagsköp, då formellt löjtnant de Laval undertecknat kontraktet som ensam köpare. I verkligheten hade han väl finansierarna i Gävle bakom ryggen, men de hade vid köptillfället ännu inte konstituerat sig som bolag.

Det stora skogsköpet i Sollerö socken 1855 omfattade totalt 33 947 tunnland. I Landshövdingens femårsberättelse 1880 angavs skogsmar-

*Timmerkörning vid S:a Hållen 1917. Dunder Olof Olsson, Häradsarvet.
Foto: Håll Nils Matsson.*

ken på Sollerön totalt till 68 791 tunnland. Frånräknas de 5 345 tunnland skogsmark av "föga eller intet värde" var det alltså mer än hälften av socknens skogsmark, som ingick i det stora köpet.

Den 13 januari 1855 förvärvade löjtnant de Laval alltså hälften av Sollerö sockens skogsmarker. Knappt fjorton dagar senare genomförde han nästa storaffär. Den 20 januari 1855 inköpte han Korsnäs egendom för 16 666 riksdaler 32 skilling banco, för att där vid sjön Runn anlägga en ångsåg.

Först den 9 mars 1855 konstituerades Korsnäs Sågverks aktiebolag med ett aktiekapital på hela 990 000 riksdaler riksmünt, fördelat på 44 aktier.

För de välbeställda bolagsbildarna i Gävle kom det dock att dröja flera år innan de kunde räkna med någon utdelning på sina insatser. Det var alltså inte fråga om några "snabba klipp".

I en notis i Tidning för Falu Län och stad den 25 januari 1855, i vilket det stora köpet av Solleröskogen omnämnes, framhålls: "För att kun-

na med någon fördel åtkomma denna hittills nästan otillgängliga egendom, nödgas bolaget genom strömmrensningar, uppdämningar och dylikt skaffa sig nya flottleder, varföre kostnaderna, enligt vad vi hört sägas, skall vara beräknade till ett par hundra tusen kronor.”

1856 lämnade löjtnant de Laval sin tjänst vid Skiftesverket för att bli direktör för Korsnäsbolaget.

Lågkonjunkturen efter Krimkrigets slut och penningkrisen 1857 kom att försena järnvägsbygget Falun-Gävle. Därtill torde flottledsbygget och skogsavverkningarna inte ha fortskridit i den takt man planerat. Först våren 1858 kunde så stora kvantiteter timmer flottas fram till Korsnäs, att ångsågen tidvis kunne hållas igång med 4 ramar.

Först 1859 gick den första lasten standers och plank från Korsnäsbolaget med fullriggaren ”Oskar I” till Alqoa Bay i Afrika.

Från att de första avverkningsrätterna inköptes tog det alltså fyra år innan bolaget kunde utskippa sin första last trävaror.

Under mellantiden hade bolaget stora kostnader innan det stora sågverksprojektet kunde föras i hamn. Avverkningsrätten i Solleröskogen kostade 67 870 riksdaler. Ett liknande skogsköp i Järna av 15 000 tunnland torde draga en kostnad av 30 000 riksdaler. Inköpet av Korsnäs egendom drog 16 666 riksdaler. Anläggande av flottleder uppskattades till en kostnad av 200 000 riksdaler. Vidare kommer kostnader för anläggande av sågverk i Korsnäs, samt kostnader för arbetslöner och körslor vid timmerhugning, flottning och sågning vid sågverket.

Kontraktet med Solleröns skogsägare transporterade löjtnant de Laval först tio år efter dess undertecknande på Korsnäs Sågverks aktiebolag. Detta skedde den 8 mars 1865.

Löjtnant de Laval

Som trävarupatron framstår Georg De Laval i betydligt gynnsammare dager än sina samtida kollegor, som med list och lurendrejeri lurade av fattiga bönder värdefulla skogsområden och gjorde dem till underbetalda sågverksarbetare.

Hans kontrakt med Solleröbönderna innehåller klara skrivningar inte bara om köparens utan även om säljarens rättigheter. Det utsäges klart, att köparen endast fick avverka träd av en viss storlek och lika klart att säljarna även i fortsättningen fick hämta ved och virke till eget behov.

Stor gran vid Rådlösa, 1917. Foto: Håll Nils Matsson.

Georg De Laval föddes 1812, det nionde av major Erik Johan de Laval's tretton barn. Han blev löjtnant vid Skaraborgs regemente för att sedermera bli officer vid Dalaregementet. Därifrån tog han jämte några andra officerskamrater avsked för att utbilda sig till lantmätare. 1849 erhöll han befattningen som kommissionslantmätare i Falun och 1851 blev han på landshövdingens inrådan styresman för Storskiftesverket i Falun. Den befattningen lämnade han 1856 för att bli direktör för det nybildade Korsnäsbolaget.

Han beskrives som väl utrustad på såväl huvudets som hjärtats vägnar. Han sades ha en stark och smidig kroppsbyggnad. Han var måttfull och sober, heter det vidare om honom, och han gjorde ingen skillnad mellan fattig och rik, hög och låg.

Hans företag att utnyttja timmertillgångarna i de otillgängliga Solle-röskogarna, flotta dem på ännu icke rensade flottleder, såga upp dem på en ännu inte anlagd såg och forsla dem till Gävle på en ännu inte anlagd järnväg, var djärvt. Att föra fram i ljuset dolda naturtillgångar var

för honom inte enbart ett medel att förmera sina redan förut rika finansierers rikedomar, utan även att de nya produktionsmöjligheterna skulle medföra en förbättring av allmogens levnadsvillkor.

I sin notis om köpet av Solleröskogen skriver Tidning för Falu Län och stad: ”. . . läser köpeskillingen för dessa skogar vara 2 å 3 gånger högre än vad förut i Rättviks och Ore socknar blivit per tunnland betalt, varjämte åtskilliga andra åtagande och garantier blivit till socknemännens fördel överenskomna, ty allmogen börjar alltmera förstå att uppskatta värdet av sin skogstillgång — måtte den ock förstå att till sitt åkerbruks och boskapsskötsels förkovran använda de betydande penninginkomster, som både genom köp och sedermera genom arbetsförtjänst tillfaller dem!

Man kan anta att löjtnant de Laval inte bara lämnat sakuppgifterna till notisskrivaren utan även de fromma förhoppningarna. Han hade förgäves försökt förmå Solleröbönderna att avsätta pengar från de utkvitterade likviderna till kommande behov.

Skogsböndernas leverne i Transtrand

Till sina sågverk i Värmland tog den mindre väl kände grosshandlaren Dixon i Göteborg emot timmer från bönder i Transtrand och Lima, utan att fästa avseende vid att det mestadels rörde sig om olagligt avverkat timmer. Dessa skogsbönder använde sina inkomster på ett utmanande sätt. För löjtnant de Laval som lantmätare var förhållandena i dessa socknar säkerligen inte okända. Maximilian Axelsson, notarie och under en period redaktör för Tidning för Falu Län och Stad, skildrar drastiskt sina upplevelser i Transtrand och Lima under en resa 1853. Sina reseintryck har han samlat i boken ”Vesterdalarne”.

Han besökte en rik bonde vid Gudmundsleden i Transtrand. ”Gubben hade ett rätt godt bord, och jag undfägnades nu med flera sorters vin, sötost, smör- och sockerbakelser samt slutligen även med — politik.”

Limabornas passion var spel som ”Femkort” och ”Hundraett”.

”En bonde vann här en afton på spel 700 R:dr, en annan tappade över 1 000 R:dr, och då denne efter en sådan förlust ej egde kvar mer än ett par tjugufyraskillingsstycken, gick han utom stugan och kastade dem över taket.”

”Limafolket. . . framstår för främlingen (vid gudstjänst eller dansgille) som en hop halvherrskap. . De unga karlarna visa sig mest i kort frack, ofta av kläde, brokig sidenväst och dito halsduk samt vita vantar och strumpor, till vilket de dock, även om fracken är aldrig så fin, oftast ej nyttja annat än mössa, grå vadmalströja och becksömsskor.”

”Frågar man nu vadan dessa levnadsvanor, denna ’södersn yppighet i fattigdomens byggder’ har kommit, blir svaret:

från den hejdlösa timmerhandeln, vilken på senare åren med verkligt raseri blivit anlitad av var och en som haft någon skog att avyttra.”

Guldregnet över Sollerön

För Solleröborna torde den 13 januari 1855 ha varit en minnesrik dag. Hälften av köpesumman kvitterade cirka 400 skogsägare ut kontant. Det var 33 935 riksdaler, som föll som manna över Sollerön, och lika mycket kunde de sedan utkvittera när kontraktet vunnit laga kraft. För varje hel skatterote betalades 6 240 riksdaler. Då varje skatterote i regel innehöll ett tjugotal skogsägare blev det i medeltal drygt 300 riksdaler på var och en.

Men guldregnet föll ojämt. En fjärdedel av skogsägarna kunde utkvittera 1 000 riksdaler och däröver, men hälften fick nöja sig med belopp under 500 riksdaler, de flesta mellan 100 och 200.

För många var det säkerligen en överrumplande upplevelse att för första gången hålla en större riksgäldssedel i sin hand.

Penningsregnet gick inte Solleröborna obemärkt förbi.

Bland de två saker som ”förstörde” det gamla livet på Sollerön nämner Karl Lärka i sina efterlämnade anteckningar såsom en av dem skogsrörelsen. ”Den luckrade upp den gamla självhushållningen och införde penningen som värdemätare för såväl arbete som egendom.”

Naturhushållningen övergick till penninghushållning.

Hur användes skogsinkomsterna?

Hur använde då Solleröborna sina skogsinkomster?

Uppifrån har de kritiserats, och delvis så hårt att man anar att de skulle ha upprepat Transtrands- och Limabornas överdåd.

Gustaf Schröder framhåller i sin bok ”En timmermärkares minnen”,

att Solleröborna använda sina penningar så illa att det väckt höga vederbörandes uppmärksamhet. . .

I dödsrunan över löjtnant de Laval, han dog 1867, står det:

”Han hade stor förmåga att vinna allmogens förtroende, men kunde dock icke under den svindlande vinninglystnadens blinda raseri förmå dem att vid de storartade skogsköp, han åvidabragte, bilda besparingsfonder för bistrare tider eller för efterkommande, oaktat flerfaldiga försök därvid gjordes — detta misslyckande låg honom tungt på sinnet”.

Brukspatronen J C Classon, Furudal, framhöll vid Hushållningssällskapet sammanträde i juni 1856: ”Såsom av arrendekapitalet utdelats till fattiga och rika jordägare, har de förra därav ägt mera skada än nytta. Brännvinsskulder därmed avbetalats, driften till arbete nedsatt, överflödsartiklar på auktioner samt av västgötar köpta, kapitalet försvunnet i stället för att väl placeras kunna avhjälpa kommunalutgifter.”

Hur såg verkligheten ut?

Av alla de högre ståndspersoner, som kritiserar Solleröbornas användning av skogsinkomsterna, är det ingen som ger ett enda exempel på vilket sätt de förslösades. Det enda skulle i så fall vara brukspatron Classon, som klagar över att brännvinsskulder betalades med skogspengar. Men skall inte även brännvinsskulder betalas?

Jag har gått igenom 12 slumpmässigt valda bouppteckningar från Sollerön åren 1859—1864. Urvalet är säkerligen för litet för att man skall kunna dra några bestämda slutsatser, men man kan ändock slå fast att inte i någon av dem upptas bland tillgångarna några möbler eller vad som kan betecknas som lyxartiklar. Av ädla metaller saknas helt guldföremål, däremot finns silverföremål såsom silverkosor och dylikt, vilka är vanliga även i bouppteckningar före 1855.

Däremot är det möjligt att de lätt åtkomna pengarna minskade respekten för dem och uppammade kredithandeln. I så fall kom det surt efter under nödåren 1867—1868. Handlarna Oscar Schollin, K J Nordgren och Westerberg i Mora samt L Andersson i Noret begärde de åren utmätning hos sammanlagt 38 Solleröbor i skilda omgångar. Vad som gick på exekutiva auktioner i september 1867 och maj och december 1868 var stugor, lador, härbren, hästar, kor, får, getter och en kärra, alltså inga lyxartiklar.

Timmerkoja vid S:a Hällen, 1917. Foto: Håll Nils Matsson.

I endast ett par fall utmättes vad som skulle kunna betecknas som lyxartiklar. Hos Kistnis Jöns i Utanmyra utmättes ett fortepiano, en soffa, sex stolar, förmaksmöbel, toalettbord, mässingsklädhängare och ett dussin äkta tekoppar. Bland de ägodelar hos 21 Solleröbor, som den 29 december 1868 gick på exekutiv auktion fanns utöver de vanliga stugor, härbren och kreatur endast i två fall föremål, som ej kan betecknas som nyttoföremål, nämligen i ett fall en klocka och i ett annat en orgel.

I den muntliga traditionen finns ingenting, som vittnar om något plötsligt överdåd i stil med vad som hände i Lima och Transtrand.

Håll Albert Jönsson berättar, att en del byggde egen gård på ön, andra rustade upp gården i hemfäbodarna. Genom penningtillskottet fick de mer tid över till uppbyggnadsarbete på den egna gården än när de måste söka andra arbetsinkomster.

Henry Persson berättar om sina förfäder och skogsaffärerna. Resar Lars påbörjade byggandet av en ny fäbod i Gesunda. 1857 köpte han en

bastu i Gesunda för tre riksdaler, en soffa för en och en halv rd och en tegelvälvd källares för 10 riksdaler. 1856 lät han måla en klädeskista och bekostade målning och inköp av en Moraklocka. Henry Persson framhåller: ”Vad jag kan finna synes skogspengarna icke ha använts till någon överdriven lyxkonsumtion. Folket var i gemen van vid att leva i små omständigheter. Enligt folkmun har man icke hört något om överdrivet slöseri med pengar.”

Lilly Sterner Johnsson berättar, att en del lånade ut pengar mot hög ränta, andra friköpte skuldbelastad egendom eller ökade ut med emigranternas jord. Spel och dobbel förekom väl också. Sålunda har Svarf Elise Jönsson funnit nära ett tjugotal lottsedlar i det av Gustav III instiftade nummerlotteriet i papperen efter Dunder Anders Nilsson. En del gick också till kapitalvaror.

”Man skaffade sig silverkosor, tennstop, breda fingerringar av silver, fina snusdosor med mera. Kvinnorna fick ’bjällnålar’ till sina halskläden och raskkjolar till fest. De blev vanliga i Mora vid denna tid, men förekom även på Soll i välsituerade familjer, tydligen ett slags skrytplagg”.

Kanske kom också de smäckra järnpipor, som Sollerökvinnorna använde vid tobaksrökning, allmänt i bruk vid denna tid. Lillanna Bälter har visat mig en sådan, som tillhört hennes mormor. Kanske fick också lillfällan, som användes som skydd för psalmbok och händer vid kyrkogång, sin klädsel med ett fint köpt ’Golrosåt’, ett tyg av fin ylledamast. På en textilvisning på Hembygdsgården har Lilly Sterner Johnsson demonstrerat just en sådan lillfäll.

Helmer Nilsson håller inte för otroligt att många spartanskt möblerade hem blev belamrade med onödiga ting, som inköptes under såväl ekonomiskt som alkoholiskt rus, kanske under påverkan av mer eller mindre nogräknade försäljare som följde i svallvågorna efter skogslikviderna i bygden.

Erik Svensson i Våmhus uppger att Karl Lärka berättat för honom om en laggkärlstillverkares ord om skogspengarna. Pengarna från laggkärlen var liksom mera värda än de pengar, som man fick genom skogsförsäljning. En illustration till ordstävet ’lätt fånget, lätt förgånget’.

Att det i det stora skogsköpets spår uppstod vinhandel litet var stans på ön är väl en företeelse som stack i ögonen. Men ett överdrivet bruk

av rusdrycker var under dessa år ingen ny företeelse varken på Sollerön eller i andra delar av vårt land.

Talet om att Solleröborna ”illa” skulle ha använt skogspengarna synes vara överdrivet. Visst förekom det att pengarna användes överdådigt och obetänksamt, men i många andra fall användes de förståndigt. Resar Lars torde inte ha varit ensam om att rusta upp sin fäbod med skogspengarna.

Skogsköpen efter 1855

Efter löjtnant de Laval's stora skogsköp 1855 fortsatte skogsköpen i större och mindre omfattning. Även andra bolag än Korsnäsbolaget uppträdde som köpare. Köpen förmedlades i regel av inspektör Oscar Scholin i Mora och av den på ön bosatte Gammel Per. Om Gammel Per berättas att han kom med såväl brännvinslitern som bibeln i sin väska. Han tog fram än den ene och än den andra beroende på skogsägarens sinnelag och inriktning.

I kommunalfullmäktiges protokoll kan man läsa återkommande anmärkningar mot Korsnäsbolaget. Bland annat anmärkte man på att dess timmerflottningar förstörde fisket vid Ryssa. Vidare fanns det många skogsägare, som anmärkte på att det var si och så med underskrifterna på kontraktet.

Hösten 1889 fanns följande kungörelse utfärdad:

”Härmed tillkännagives att de personer och jordägare inom Sollerö socken, som vilja en fredlig och utan rättegång beroende uppgörelse angående bristande underskrifter å det arrendekontrakt, som den 13 jan 1855 upprättades mellan jordägarna härstädes och Georg de Laval kunna infinna sig i Gammel Pers gård i Häradsarvet i morgon, måndag och därpå följande tisdag och onsdag.

Villkoren för uppgörelsen bliva 4 kronor per areal tunnland.

Sollerön den 1 sept 1889

För Korsnäs Sågverks AB

Oscar Scholin

Inspektör Mora.

Omköpen utnyttjades av sammanlagt 14 Solleröbor. De fick 4 kronor tunnlandet, dubbelt upp mot vad de fick som egenhändigt undertecknat kontraktet 1855.

Pelle Sollerman